

Otos. Una de les últimes salpasses tradicionals de la Vall d'Albaida

Daniel Alfonso

La Setmana Santa ha esdevingut, probablement, l'únic moment de l'any en què el poble valencià ha manifestat la seua idiosincràcia i la seua fe d'una forma més intensa i plàstica a través d'un ampli conjunt de celebracions. Entre totes elles cal assenyalar la salpassa, un acte que, actualment, sols trobarem viu a un escàs nombre de poblacions com és el cas d'Otos. Té el seu origen en cerimònies paganes anteriors al cristianisme en les quals es beneïen les cases per tal de guardar-les dels mals esperits, ja que a moltes cultures es considerava que l'entrada de la casa era el lloc on aquests es reunien i, per tant, calia la seua protecció. El seu nom prové d'una evolució del llatí *salis sparsio* que significa *escampament de la sal*.

Tot comença el matí del Dimecres Sant –actualment té lloc el dia anterior– quan parteix, des de l'església, el rector revestit amb alba i estola morada, acompanyat per una sèrie d'escolans que portaran un recipient amb aigua beneïda (simbolitzant la font i l'origen de la vida) i un altre amb sal (element emprat com a conservant, en aquest cas en referència a la fe), així com un almoïner. Un altre dels acòlits avisarà els veïns de l'arribada de la comitiva religiosa tocant campanetes de mà.

El recorregut comença des del mateix temple, i s'adreça cap a la zona més alta de la població, prosseguint sempre per la vorera dreta. A cada vivenda s'espera amb espectació l'arribada de la comitiva religiosa amb les portes obertes de bat a bat i després d'haver col·locat en el rebedor o a la taula del menjador un bol amb sal i un altre amb aigua, en un tercer dipòsit un donatiu econòmic. Una vegada el sacerdot entra en cadascuna de les llars pronuncia, en valencià, "Que el Senyor beneisca esta casa i a tots els que habiten en ella" al temps que asperja amb un hisop o emprant branquetes de romer l'estança i dóna a besar un crucifix als residents allí presents. De forma paral·lela, els escolans que l'auxilien canvien sengles cullerades d'aigua i de sal del recipient casolà per aquella que porten beneïda, també prenen els donatius en metàl·lic. Antigament ¹ un dels escolans o el sagristà tirava un grapat de segó pastat, també beneït, al llindar de la porta d'entrada.

La salpassa otosina també ha sofert una evolució introductora de canvis, de forma que podem diferenciar dues etapes. Una primera abraça fins el 1968, any en què se'n va fer càrrec de la parròquia un rector postconciliar i va suprimir l'acte ². Fins aquell moment el sagristà recollia els donatius amb cistelles, donat que es tractava d'ous (per conservar tantes dotzenes eren dipositats dins d'una gerra

coberts amb calç líquida o bé eren venuts). La segona etapa es remonta a la dècada dels anys 80, quan l'aparició de seminaristes oriünds va suposar la recuperació d'una sèrie de celebracions abandonades anys enrere. Finalment, en 1998, el col·legi en col·laboració amb la parròquia va reincorporar l'element més popular de la festa. Es tracta d'anar els xiquets precedint el pas del capellà entre una gatzara corredissa mentre colpegen els objectes que troben pel carrer amb macetes de fusta, açò havia estat prohibit per les ordenances municipals a principi del segle XX al ser costum el picar les portes que estaven tancades i que les dones eixiren a marmolar-los amb la granera en mà. En ocasions es causaven grans desperfectes en els immobles malgrat tenir un disseny distint a l'actual, d'aquesta pràctica deriva la cançó "*Porta oberta,/ bona coberta;/ porta tancà,/ bona massà*"³. Des de la seua recuperació ençà, els veïns col·loquen en la vorera de la seua vivenda el tronc o el caixò que rebrà les maçades innocents dels infants.

Probablement la participació escolar en l'esdeveniment va ser introduïda inicialment amb la finalitat d'involucrar la societat, ja des de la infantesa i de forma amena, dins la celebració de la salpassa en concret i en la pràctica cerimonial i de valors establida a l'Església en última instància.

Malauradament a Otos no s'han pogut rescatar de l'oblit les cançons que entonava la colla de xiquets mentre corria pels carrers colpejant amb les maces, però la semblança que presenten les recordades als pobles veïns^{3 i 4}, malgrat no celebrar-se actualment en alguns d'ells, ens pot oferir una orientació. Totes elles presenten un text de caràcter ingenu i casolà, però on trobem palesa una visió dotada d'un certa crítica vers les relacions socials del temps en que foren cantades.

Ous i diners
i el rector no dirà res.

Pica, pica maça,
que la meua és de carrasca
i la teua és de pi.
Qui vol picar amb mi?

Ous en el ponedor,
garrotades al senyor rector;
ous en l'armari,
garrotades al senyor vicari;
ous en l'*alacena*,
garrotades a la senyora mestra.

Ous, ous;
bones pasqües, bon dijous.
Un gallina en l'olla,
l'altra en la cassola,
l'altra en el ponedor;
bones garrotades *pal* senyor rector.

1 MONFERRER MONFORT, Àlvar (1995) *La Salpassa* Ed. Consell Valencià de Cultura. Sèrie minor

2 DD.AA. *Efemèrides I* Arxiu parroquial d'Otos.

3 JORNET PERALES, Mariano (1973) *Bèlgida y su término municipal*. Ed. Diputació de València, reeditat per l'Ajuntament de Bèlgida en 1991.

4 Casset "Música popular d'Agullent" (1993).

Publicat al Programa de la Setmana Santa d'Ontinyent. 2004.